

saecularis subditur spirituali, sicut corpus animae: et ideo non est usurpatum iudicium etc. » Eadem vero habet S. Bonaventura *L. de Eccl. Hierarch. p. 2*, et ut alios omittamus, quorum auctoritas magna in Ecclesia esse solet, eadem habent Theologi Concilii Constantiensis, quorum haec verba sunt in condemnatione diffusa articulorum Wicleffi, quae edita est in *Append. Cone. Constant. n. XXIII. ad Art. XII: « Nec licet tali Clerico appellare a iudice et foro ecclesiastico ad iudicem et forum temporale, cum hoc sit appellare a maiore ad minus. Sicut enim se habet spiritus ad corpus, et regio spiritus ad regionem corporis, sic proportionabiliter iudex ecclesiasticus ad iudicem terrenum, et forum ecclesiasticum ad temporale; sicut dicit Ven. Hugo de S. Victore, et Alexander de Hales, et alii Doctores, et sacri Canones. »* Ex quibus testimoniis patet, doctrinam hanc de subiectione potestatis civilis potestati ecclesiasticae fuisse semper in Ecclesia non modo perpetuam, verum etiam ita uniformem, ut fere iisdem verbis semper expressa fuerit.

Hisce autem addi debent ea omnia propemodum infinita, quibus ab Ecclesiae PP. perpetuo docemur bona temporalia, quae sunt finis societatis civilis, esse ordinata ad vitam aeternam, quae est finis Ecclesiae, adeoque eidem servire debere (*).

56. *Ob. 1. « Ecclesia, inquit S. Optatus L. 3. de Schism. Donatistarum, est in Republica, non Respublica in Ecclesia. »* Ergo Ecclesia a Republica, non Respublica ab Ecclesia pendere debet. *Confirmatur, inquit Ludovicus Du Pin in adnot. ad hunc locum; quia imperium Romanum ante Ecclesiam erat iam constitutum; proindeque non imperium in Ecclesia, sed Ecclesia in ipso constituta est; imo pars eiusdem, ut alii addunt apud Balduinum in hunc ipsum locum, esse deprehenditur, cum in eius veluti sinu coalescat: ex quibus verbis triplex confici potest argumentum:*

1°. Antequam Ecclesia constitueretur, imperium iusta libertatis possessione fruebatur. Atqui iniustum est, quempiam

(*) Cf. Suarez *Defensio Fid. Lib. 3. Cap. V. num. 2; et de Legib. Lib. IV. Cap. IX; Bianchi della esterior polizia della Chiesa Lib. I. Cap. I. §. VI; Zaccaria Dissert. inscripta « Rendete a Cesare ecc. » Num. XIII a dimidio.*

a iusta possessione deturbari. Ergo iniustum est, neque proinde potest asseri, Ecclesiam a libertatis possessione imperium deturbasse, sibi illud subiecisse.

2°. Invidiosum est, et eiusmodi, quod arceat homines ab ingressu Ecclesiae, eos per eundem illum ingressum iuribus suis mulctari. Atqui, posita doctrina dependentiae Imperii ab Ecclesia, Imperium ad ipsam accedendo suis iuribus mulctatum fuisset. Ergo haec doctrina invidiosa est, et eiusmodi, quae arceat homines ab ingressu Ecclesiae; adeoque Ecclesiae ipsi perniciosa.

3°. Non totum parti, sed pars toti servire debet. Atqui Ecclesia saltem distributim sumpta est pars societatis civilis, in cuius sinu coalescit. Ergo non societas civilis Ecclesiae, sed Ecclesia societati civili servire debet.

R. seorsim 1°. auctoritati S. Optati, 2°. argumento, quod ab eius sententia desumitur, eiusque confirmationibus.

57. Ad S. Optatum quod pertinet

R. 1°. perperam eius auctoritatem ab adversariis obiici, cum eius mens non ita sit exponenda, ut ab unanimi ceterorum Patrum suique ipsius doctrina dissentiat. Et re quidem vera Optatus tum in eo ipso libro, tum etiam in libro 1. calumniam a Donatistis illatam remove re studet, quae illi asserebant, Catholicos subiicere Ecclesiam Imperatori voluisse: unde fit, ut Donatistae inferendo, Optatus calumniam repellendo, manifeste indicent communem et catholicorum et schismaticorum fuisse sententiam, Ecclesiam societati civili subiici nullatenus posse.

R. 2°. directe nonnulla praemittens, unde totus contextus, ex eoque vera Optati sententia appareat. Narrat Parmeniano Optatus, Constantem Imperatorem eleemosynas misisse in pauperes erogandas, eique Donatum (quo ex homine Donatistae nomen acceperunt) maledicta pro gratiis retulisse. Quod factum graviter ipse reprehendens sic ait: « Iam tunc » meditabatur (Donatus) potestatibus et regibus iniuriam facere, pro quibus, si apostolum audiret, quotidie rogare debuerat. Sic enim docet B. apostolus Paulus: Rogate pro Regibus, et Potestatibus, ut tranquillam vitam cum ipsis » agamus. Non enim Respublica est in Ecclesia, sed Ecclesia in Republica est, idest in imperio Romano... ubi et

» sacerdotia sancta sunt, et pudicitia, et virginitas, quae in
» barbaris gentibus non sunt, et si essent, tuta esse non
» possent. » Quo in loco quatuor haec animadvertenda sunt,
ut vera Optati sententia deprehendatur: 1°. Voce *Rèpublica*
non esse intelligendam *societatem civilem* in genere, qualis
ea est natura sua, sed *Imperium Romanum*, quale nempe
tunc erat ob peculiare suas circumstantias: nam ait *Eccle-*
sia in republica est, idest in imperio Romano; ac deinceps
hanc suam Rempublicam distinguit a *societatibus barbaro-*
rum, quae tamen verae societates civiles sunt: 2°. Eo sensu
Ecclesiam in imperio Romano esse, ab Optato dici, quo
sensu eandem in barbaris esse gentibus dici nequeat: nam
ait: *Ecclesia in Republica est, idest in imperio Romano,*
ubi Sacerdotia sancta sunt, et pudicitia, et virginitas, quae
in barbaris gentibus non sunt, et si essent, tuta esse non
possent: 3°. rationem, cur ait, *Ecclesiam esse in imperio Ro-*
mano, negat autem esse in barbaris gentibus, hanc esse,
quod Christiana religio, seu facultas eam libere pleneque
exercendi in illo *tuta erat*, in barbaris autem gentibus nullo
modo, quod item est manifestum ex verbis mox citatis:
4. Verbum *Esse* ab Optato heic accipi non ad indicandam
physicam existentiam, sed potius *civilem*, idest eiusmodi,
quae civilium legum auctoritate contra iniurias adversa-
riorum aggressiones protegatur: negat enim, religionem chri-
stianam aetate sua *in barbaris gentibus fuisse*, cum tamen
extitisse inter eas physice, certissimum sit; et continuo
apertius locutus ait, idcirco dici non posse *Ecclesiam esse*
in barbaris gentibus, etiamsi in iis et christiana sacerdotia,
et christiana pudicitia ac virginitas essent; eo quod tuta in-
ter eas esse eadem non possent: unde manifestum est, eum
loqui de *existentia civili*, quae scilicet legum civilium pa-
trocinio liberum habeat iurium suorum exercitium una cum
vitae securitate et tranquillitate: quod etiam manifestius inde
fit, quod tota haec Optati sententia connectitur per causa-
lem enim cum illis Pauli verbis *ut tranquillam vitam aga-*
mus. Quibus positis, facile est deprehendere et falsitatem ex-
positionum, quae ab adversariis factae sunt, et veram Optati
sententiam: Nimirum

I. Falsum est, quod *Dupinius* ait, Optatum, cum dice-

ret, *Ecclesiam in imperio Romano esse, eo respexisse, quod*
imperium Romanum ante Ecclesiam Christi fuerit consti-
tutum; atque hoc quidem modo non imperium in Ecclesia,
sed hanc in illo esse, idest in eodem inaedificatam esse;
multoque magis falsum est, quod asserit *Balduinus*, nimirum
idcirco dici ab Optato *Ecclesiam in Republica esse*, quod
Ecclesia pars sit societatis civilis, quippe quae in eius sinu
coalescat. Utroque enim in sensu dicere Optatus debuisset,
Ecclesiam esse in regno Persarum, et in ceteris barbaris
gentibus, quandoquidem etiam societates civiles barbararum
gentium ante Christum fuere, et etiam in earum sinu, si
ita loqui fas est, Ecclesia coaluit. Atqui negat Optatus, eo
sensu se loquutum fuisse, qui societatibus etiam barbaris
posset esse communis (cf. *superius animadversionem 2^{am}*.)
Ergo, Optato ipso iudice, interpretationes *Balduini* et *Dupi-*
nii falsae sunt.

II. Palam est, Optatum negare, *Ecclesiam esse in ea re-*
publica, in qua vigeat doctrina Regalistarum. Negat enim
Optatus, in ea republica *Ecclesiam esse in qua etiamsi phy-*
sice existat, liberum tamen iurium suorum exercitium non
habet (cf. *superius animadversionem 3^{am} et 4^{am}*). Atqui in
ea Republica in qua vigeat doctrina Regalistarum, liberum
iurium suorum exercitium *Ecclesia non habet*. Ergo negat
Optatus, *Ecclesiam in ea republica esse, in qua vigeat do-*
ctrina Regalistarum: ac proinde cum ait, Ecclesiam in Re-
publica esse, praesupponit doctrinam contrariam Regalistic.

III. Vera Optati sententia eiusmodi dicenda est.

Optatus ait, *Ecclesiam esse in Republica idest in ipsa*
societate civili, quatenus talis est, nego; in imperio Ro-
mano, et in genere in ea republica, quae in paribus cir-
cumstantiis versetur, ac imperium illud Romanum, de quo
Optatus loquitur, subdist. quatenus scilicet Ecclesia liberum
in ea habeat exercitium iurium suorum conc., quatenus Ec-
clesia civili societati supervenerit, eiusve pars dicenda sit,
vel in genere sit *societas civili societate inferior*, ut cum
Dupinio et Balduino Regalistic placet, nego. Quod autem
addit, *Rempublicam non esse in Ecclesia*, cum haec propo-
sio, eius, de qua diximus correlativa sit, ab ea lumen ac-
cipiat necesse est. Quapropter, cum respectu patrocini per

leges civiles adversus hostium vim sive concessi sive negati Ecclesiam Optatus dixerit *in Republica esse vel non esse*, hinc eodem sub respectu patet, eundem negasse, *in Ecclesia esse Rempublicam*; quandoquidem manifestum est, Imperium Romanum, de quo Optatus loquebatur, ad propulsandam suorum adversariorum vim usque ad eam aetatem, in qua Optatus scribebat, non Ecclesiae patrocinio, sed exercitiis propriis uti consuevisse. Quapropter Optati sententiae summa haec est: *Ecclesia adversus hostes suos Reipublicae patrocinio indiget, non Respublica Ecclesiae. Quanta igitur Donati imprudentia fuit qui potissimum Imperatorem Ecclesiae christianoque plebis subsidio ultro sese offerentem iniuriis etiam ac maledictis prosciderit.* Quae quidem quantum aliena sint a re nostra, nemo est qui non videat.

Ceterum non est omittendum, ex eo quod asseratur, Ecclesiam habere tutelam suam a Republica (quae scilicet orthodoxa sit, neque Regalistarum erroribus infecta), non autem Rempublicam ab Ecclesia, nullo pacto sequi, Ecclesiam Reipublicae subesse debere. Praestatio enim tutelae (praesertim debitae, cuiusmodi eam esse videbimus, quam catholica Respublica Ecclesiae praestat) per se nihil aliud est, nisi *medium* ad conservationem alterius. Ratio autem primatus non a mediis, sed a fine desumenda est; ita ut qui habet naturam medii, servire magis debeat quam imperare. Itaque etiamsi exercitus sit tutela principatus, non principatus exercitus, nihilominus in confesso est, exercitum servire principatui, non principatum exercitui.

58. Resp. ad ipsam sententiam, seposita auctoritate S. Optati, sepositoque sensu, quo ab eo prolata est. Ecclesia, inquit, est in Republica, non Respublica in Ecclesia est. Ergo Ecclesia Reipublicae, non Respublica Ecclesiae subiecta esse debet.

Dist. antecedens quoad 1^{am}. partem. Ecclesia est in Republica; formaliter, *nego*; materialiter, *transmitto*; *quoad alteram partem* item *transmitto*, et *nego cons.* Cuius distinctionis haec per singulas partes ratio est.

I. Ecclesiam non esse *formaliter* in Republica non modo ex eo patet, quod finis utriusque societatis est diversus,

verum etiam quia finis Ecclesiae est supernaturalis, adeoque repugnat, ut in fine naturali contineatur.

II. Ecclesiam in Republica *materialiter* esse, idcirco transmisimus, quia per se ac simpliciter id admitti non posset, tum quia Ecclesia una simul est et catholica, ita ut totum orbem terrarum ad instar unius corporis complectatur; adeoque repugnet, eam in singulari quapiam Republica vel materialiter contineri: tum quia in Dei mente, qui utriusque societatis est conditor, prior est Ecclesia, quam societas civilis, quia prior est in eius mente felicitas hominis aeterna, quam temporalis. Ergo Respublica magis in Ecclesia esse dicenda esset, quam Ecclesia in Republica. Atque haec ratio est, cur etiam alteram partem antecedentis transmittendam esse duximus.

III. Ex eo quod transmittitur, vel etiam concedi velit Ecclesiam in Republica materialiter esse, merito id negatur, quod inde sequi adversarii volunt, nimirum Ecclesiam Reipublicae, non Rempublicam Ecclesiae subesse debere: quia materialiter quidpiam capere aut habet rationem *medii* ad existentiam eius, quod ibi continetur, adeoque servientis instar est, aut cum ratione primatus nullum per se nexum habet. Itaque etsi Rex in populo, non populus in Rege sit, nihilominus non Rex populo, sed populus Regi subest.

59. R. ad ea quae ad confirmationem adducta sunt.

I. Imperium, inquit, antequam Ecclesia constitueretur, in iusta erat libertatis possessione. Atqui iniustum est, quempiam a iusta possessione deturbari. Ergo etc.

R. 1°. *Nego mai. et suppositum.* Falso enim supponitur ante Christum Ecclesiam non fuisse. Fuit enim semper, et ab ipsis progenitoribus nostris *quoad substantiam*, id est quoad finem, et quoad officia, quae cum eo coniuncta sunt, eademque semper in fide et meritis Christi fundata fuit (*Cf. Suarez de fide Disp. IX, Sect. 2. et S. Thom. 3. q. 8. art. 3. ad 3. et in 4. Sent. dist. 27. q. 3. art. 1. quaestiunc. 3. in corp.*). Quo posito sequitur, alterutrum asserendum esse, aut curam eiusmodi finis, totumque regimen Ecclesiae ante Christum partem fuisse imperii civilis: aut imperium civile ante Christum nunquam in ea libertate fuisse, quam asserunt adversarii. Atqui cura finis Ecclesiae, totumque eiusdem re-

gimen non potuit esse pars imperii civilis; siquidem agitur de fine diverso a fine societatis civilis, et quod gravius est, de fine supernaturali, deque societate in fide et meritis Christi fundata. Ergo falsum est, imperium ante Christum in ea possessione libertatis fuisse, quam adversarii asserunt.

R. 2°. *Dist. min.* Iniustum est, quempiam deturbari a possessione iusta, quatenus, et quousque talis est, *conc.* sublato iure possessionis, per eum, cui talis sit auctoritas, *nego.* Iam vero cum de Ecclesia agitur, patet agi de institutione divina. Quid ergo? An contra Deum possessionis iura obtendas? Claudicat igitur ex omni parte adversariorum argumentatio.

II. Ad secundum responsio patet ex dictis. *Dist. scil. mai.* Invidiosum est, societatem civilem ob ingressum in Ecclesiam mulctari iuribus suis quatenus talia sint, neque per eum, qui rite id possit, sublata fuerint *conc.* secus *nego,* et sic *contradistincta min. nego cons.* Neque id praeterendum est, perperam invidiosum dici, quod quispiam levioribus quibusdam iuribus privetur, si simul bonis longe maximis augeatur. Iam vero Ecclesiae bona, quibus augentur principes, cum ad eandem accedunt, eiusmodi certe sunt, quae nulla ratione comparari possunt cum levioribus illis iuribus, de quorum iactura adversarii conqueruntur. Ergo etc.

III. Non totum parti, sed pars, inquit, toti servire debet: Ecclesia autem saltem distributim sumpta est pars societatis civilis. Ergo etc.

R. *Transmitto maiorem, nego minorem et suppositum:* et do rationem.

a) Transmisimus maiorem, quia nisi verbum *servire* ad sensum detorqueatur a quaestione alienum, nullo modo admitti potest. Cum enim de societatum potestate quaestio est, *servire* idem valet atque *obedire:* quo posito, cum in qualibet societate multitudo sit *corpus,* princeps *membrum,* ut ut excellentius ac nobilius, ex ea propositione sequeretur, non multitudinem principi, sed principem multitudini obedire debere; quod, opinor, ne Regalists quidem admittent.

b) Negavimus suppositum minoris. Supponunt enim adversarii, Ecclesiam, cum de eius natura ac iuribus agitur, distributim sumi posse, ita ut tot fere corpora habeat, quot

sunt societates civiles, in quibus vivit: quod est falsum. Ecclesia enim una est non modo unitate fidei et charitatis, verum etiam unitate finis atque regiminis sub communi omnium capite Romano Pontifice, adeoque una unitate corporis. Atque huc quidem pertinet celeberrimus Cypriani locus *De unitate Ecclesiae* sub initio, ubi prolatis Pauli verbis *Eph. IV. 4. etc. Unum corpus, et unus spiritus, una spes vocationis vestrae, unus Dominus, una fides, unum baptisma;* subdit: « *Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida praevaricatione corrumpat. Episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur.* » Unde sequitur, ne divisionem quidem in Episcopatus, Archiepiscopatus, Patriarchatus id efficere, ut Ecclesia veluti in totidem corpora scindatur, sed ad modum tantum eam pertinere, quo fidelium regimen apte exerceatur, qui nimirum pro immensa sua multitudine gubernari aliter non possent.

c) Negavimus ipsam minorem, quia scilicet falsa est non modo ex iis, quae mox dicta sunt, verum etiam quia Ecclesia est societas diversa pro diversitate sui finis a societate civili, eaque longe est excellentior, adeoque absurdum est, ut pars societatis civilis dicatur.

60. Ob. 2°. Tum apud Hebraeos, tum apud Paganos negotia, quae Ecclesiastica audiunt, a Regibus gesta sunt, et Sacerdotes ipsi Regum imperio paruerunt. Quin imo etiam in Ecclesia Christi idem saepe factum est, vel ipsis Episcopis ius hoc regium re et factis non raro agnoscentibus.

R. ad singula.

I. Ad primum, idest ad analogiae argumentum desumptum ab Hebraeis, *Transmitto antecedens, nego consequens.*

Manifesta enim disparitas est inter Hebraeorum et Christianorum tum religionem, tum civilem rempublicam. Quod enim pertinet ad *religionem,* finis proximus religionis Hebraeorum non fuit simpliciter spiritualis, qualis in Ecclesia Christi est, verum etiam temporalis, scilicet institutio cuiusdam temporalis regni, quod in hac vita temporalem felicitatem pareret; unde promissiones, quae observatoribus veteris legis a Deo fiebant, temporales erant. Cf. *Auctorem de Re-*

gim. Princ. L. I. C. 14. et Bellarminum de Rom. Pont. L. 2. C. 19. Ad argumentum quartum: quae tamen responsio ne plus aequo urgeatur, prae oculis habendus est *Suarez De Legibus Lib. IX. C. III. per tot. et Cap. VI. n. 18. et seqq.* Quod vero attinet ad civilem rempublicam, ea apud Hebraeos nullatenus pura erat, sed *theocratia* admixta. Licet enim potestas civilis voluntate populi (accedente tamen auctoritate divina) ad Reges delata fuerit (1. *Regum VIII. 7*), nihilominus ipsa illa potestas in se spectata eadem fuit in Regibus, ac in iudicibus erat; adeoque theocratica esse minime destitit. Hinc 1. *Paral. XXIX. 23.* Salomon sedisse dicitur super solium Domini *pro David patre suo*; et Fl. Ioseph *L. 2. Contra Apion.* cum antea scripsisset *theocraticam Reipublicae formam fuisse a Moyse institutam*, paullo post addit, eam nunquam immutatam fuisse.

Transmisi autem antecedens: quia concedi non potest, tum quia ab adversariis non probatur: etenim quae ab illis obiiciuntur sacrae Scripturae loca, eadem perperam obiici demonstrant perspicue *Suarez in Defensione Fidei Libro III. Cap. 25. et Bellarminus in sua Responsione ad Apologiam pro iuram. fidelit. non longe a fine;* tum quia contrarium a Philone, atque ab aliis doceri, et ex Scriptura ipsa deduci idem animadvertit Bellarminus *Libro 2. De Pontif. Rom. C. 19. ad Argumentum quartum, et Suarez Def. Fid. L. III. C. 26. et Menoch. de Repub. Hebr. L. I. C. XI. §. Quaeritur V. etc.*

II. Ad secundum, idest ad analogiam deductam a Paganis, *Resp. Trans. ant. nego cons.*

Et 1°. quidem negavimus *conseq.* quia ratio disparitatis multiplex est: 1°. quia Paganorum superstitio, eorumque sacrilega sacerdotia comparari cum Ecclesia Christi absque iniuria non possunt. Licet enim id fiat non ipsas aequiparando Religiones, sed a sensu Paganorum argumentando; manifestum est, id ipsum iniuriosum esse, quod Ecclesiae iura ad sensum Paganorum determinantur, hominum scilicet, qui in tota Religione ita caecutierunt, ut etiam Divinitatem materialem facerent: 2°. quia finis Ecclesiae Christi est supernaturalis; religionis autem Paganorum totus erat naturalis. Unde Auctor *de Regim. Princ. P. 1. C. 16.* haec ap-

posite ad rem nostram scribit: *Sacerdotium Gentilium, et totus Divinorum cultus erat propter temporalia bona, quae ordinantur ad multitudinis bonum commune temporale, cuius Regi cura incumbit; unde convenienter Gentilium Sacerdotes Regibus subdebantur.* Merito igitur negavimus consequens, cum tanta sit inter Ecclesiam Christi et Paganorum religionem disparitas.

Transmisimus autem antecedens; quia ne hoc quidem admitti simpliciter potest, Reges apud Gentiles sacerdotalem potestatem exercuisse. Imo si quis historias consulat, facile contrarium reperiet. Cf. *Lessium Defens. potest. Summi Pontif. Parte 2. Sectione 1. Ratione 12.*

III. Ad tertium, idest ad argumentum deductum ex factis.

Resp. 1°. Transmiso antecedens, nego consequens. Ratio est, quia primatus Ecclesiae prae societate civili ex eius natura, et ex divina voluntate profluit, quemadmodum supra demonstratum est. Haec autem humanis factis abrogari aut mutari posse quis dicat?

Resp. 2°. Disting. antecedens; eaque facta sunt *iniuste*, et si quidem *iuste*, accedentibus pro natura facti legitimis conditionibus; puta, delegatione ex parte ecclesiastici Magistratus *conc. secus nego.* Hinc ex. gr. quamplurima, quae a Romanis Imperatoribus constituta sunt de negotiis ad Ecclesiam pertinentibus, ea vel suasu et impulsu Romanorum Pontificum sunt constituta, vel cum essent sacris canonibus iam pridem decreta, imperialis auctoritatis vi ac potentia in Ecclesiae ipsius utilitatem ac defensionem munita sunt: quo sane pertinent ecclesiasticae Iustiniani constitutiones, quemadmodum non modo Beveregius probat in suis Pandectis Canonum *Prolegomenorum* n. 2. verum ipse de se fatetur Iustinianus *Nov. 6. §. 1., et Nov. 125. in Prooem. iuxta editionem Haloandrinam.* (Cf. *Gudelinum de iure noviss. Lib. VI. C. 1.*) Eodem pertinent etiam Capitularia Regum Francorum, quae de rebus Ecclesiasticis edita sunt, quandoquidem ab ipsis Episcopis constituta, aut comprobata ea fuisse, neminem latet (*).

(*) Cf. *Charles De Libertatib. Eccl. Gallie. Lib. I. cap. X. et seqq. Edit. Rom. 1720; et Bianchi Della esterior polizia della Chiesa lib. II. Cap. III. §. II. et seqq.*

Quod vero addunt, regiam hanc potestatem in res Ecclesiasticas fuisse aliquando ab ipsis Episcopis agnitam et comprobatam, id *distinguimus*. Aut enim hoc sensu id accipitur, quod Episcopi pro variis temporibus opportunum aliquando iudicaverint, vel eam tolerare ad graviores iniurias praecavendas, vel etiam invocare pro ipsius Ecclesiae bono et tranquillitate; idque facile *concedimus*: aut eiusmodi sensu id accipitur, ut eam potestatem propriam atque nativam Principum secularium imperio esse senserint, idque *subdistinguimus*: a quibusdam nimirum id aliquando factum fuisse ex animo sive fracto, sive temporalium honorum ambitioso *concedimus*, secus *negamus*.

Ceterum quaenam sit hac de re Episcoporum, et totius Ecclesiae mens et doctrina ab ipsis Ecclesiae primordiis ad haec usque tempora, iam docuimus; ita ut a bona fide sit prorsus alienum, paucorum quorundam ostentare auctoritatem, auctoritatem vero totius Ecclesiae despicerere.

61. *Propos. 3^a*. Regimen societatis civilis *atheum* esse non debet, ita ut indifferentem se omnino praebet in iis, quae pertinent ad religionem: salvo tamen in rebus dubiis Ecclesiae iure definiendi, quae vere ad religionem pertineant (*).

I. Probatur 1^a pars. Societas civilis catholicorum considerari potest duplici sub respectu, *materiali*, quatenus est collectio catholicorum, *formali*, quatenus fini, qui ei proprius est, intendit. Atqui utrovis sub respectu palam est, eius regimen non posse esse atheum, sive indifferens quoad religionem.

Prob. min. *quoad primam partem*. Sub eo respectu Societas civilis est collectio membrorum Ecclesiae; Atqui membra non possunt esse indifferentia quoad societatem, cui inhaerent, sed eidem etiam *positive* servire debent in iis, quae illa exigit, tanquam necessaria fini suo (*Num. 30, b*); Ergo etc.

Inde sequitur, quod Societas civilis vim physicam Ecclesiae pro sua necessitate eam petenti praestare omnino debeat. Etsi enim vis physica transierit a singulis in Socie-

(*) Cf. Bellarm. De Membr. Eccl. Lib. III. Cap. 18.

tatis praefectos, transiit tamen cum onere suo; onus autem singulorum hoc est, ut praestare debeant Ecclesiae, cuius sunt membra, quaecumque ei necessaria sunt, adeoque etiam vim physicam.

Prob. min. *quoad secundam partem*.

a) Ratione. Etenim directe pertinet ad societatem civilem curare tranquillitatem et pacem Reipublicae, quae pars maxima est temporalis felicitatis. Atqui tranquillitas et pax consistere diu non potest cum indifferentia erga Religionem (31, II.). Ergo etc.

Confirmatur. Societas civilis temporalem felicitatem curare debet non absolute et simpliciter, sed quatenus est propria hominis. Atqui temporalis felicitas hominis propria ordinata esse debet ad vitam aeternam, adeoque respectum habere debet ad religionem (*). Ergo etc.

b) Doctrina Patrum, iisque praesertim locis, quibus altera ratio a nobis prolata comprobatur.

S. Leo M. ad Leonem Aug. Ep. 125. alias 75: « Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiae praesidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, et quae bene sunt statuta defendas, et veram pacem his, quae sunt turbata, restituas. »

S. Augustinus Epist. 185. alias 50 ad Bonifacium Com. n. 19: « Aliter servit (Rex Deo) quia homo est, aliter quia etiam Rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fideliter; quia vero etiam Rex est, servit leges iusta praecipientes et contraria prohibentes convenienti rigore sanciendo: sicut servivit Ezechias lucus et templa idolorum, et illa excelsa, quae contra praecepta Dei fuerant constructa, destruendo ... sicut servivit Rex Ninivitarum universam civitatem ad placandum Dominum compellendo ... sicut servivit Nabuchodonosor omnes in regno suo positos a blasphemando Deo lege terribili prohibendo. » Et superius, idest n. 8: « Nam et temporibus prophetarum omnes Reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec everterunt, quae contra Dei praecepta fuerant instituta, culpantur, et qui prohibuerunt, et

(*) Cf. S. Thomam seu Auctorem De Regim. Princ. Lib. 1. Cap. 14.